

2. Securing a sustainable future for higher education: Independent review of higher education funding and student finance. — London, 2010. — 64 p.

3. *Куклін О. В.* Економічні аспекти вищої освіти: монографія / Олег Куклін. — К.: Знання України, 2008. — С. 223.

4. *Павленко А. Ф.* Тенденції розвитку та забезпечення якості вищої освіти / А.Ф. Павленко // Вища освіта: шляхи розвитку та забезпечення якості. — К.: КНЕУ, 2010. — С. 24—40.

5. Економічні основи інноваційного розвитку вищих навчальних закладів України: Монографія / За заг. ред. В. І. Лугового. — К.: Пед. преса, 2009. — 384 с.

Стаття надійшла до редакції 27.06.2011

УДК 330

В. А. Муталімов, канд. екон. наук,
доцент кафедри економічної теорії
ФДБОУ ВПО «Дагестанський державний університет»

ТЕНДЕНЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ В СИСТЕМІ СОТ

АНОТАЦІЯ. З вступом країни в СОТ найбільш актуальною стає проблема забезпечення економічної безпеки країни. Для оцінки ефективної участі в системі СОТ, наведені позиції України та Росії в міжнародних рейтингах.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: СОТ, Україна, Росія, економічна безпека, критерії.
АННОТАЦИЯ. С вступлением страны в ВТО наиболее актуальной становится проблема обеспечения экономической безопасности страны. Для оценки эффективного участия в системе ВТО, приведены позиции Украины и России в международных рейтингах.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: ВТО, Украина, Россия, экономическая безопасность, критерии.

ABSTRACT. With the country's accession to the WTO the most burning issue is the problem of ensuring economic security of the country. To assess the effective participation in the WTO system, presents the position of Russia and Ukraine in international ratings.

KEYWORDS: WTO, the Ukraine, the Russia, economic safety, the criterion.

Актуальність. Проблема забезпечення економічної безпеки країни стала актуальною для пострадянських держав спочатку 90-х років ХХ століття. Домігшись суверенітету, ці країни почали активно інтегруватися у світовий економічний простір, при цьо-

му натрапивши на жорстку конкуренцію з боку розвинених економік.

Інтеграція у світову економіку — сьогоднішня об'єктивна необхідність. Діючим фактором такого процесу є вступ країни до Світової організації торгівлі (СОТ). Зараз із пострадянських республік членами СОТ є Вірменія (5.02.2003), Грузія (14.06.2000), Киргизстан (20.12.1998), Латвія (10.02.1999), Литва (31.02.2001), Молдова (27.07.2001), Росія (16.12.2011 — підписаний протокол про приєднання), Україна (16.05.2008), Естонія (13.11.1999).

Актуальність проблеми членства в СОТ визначається тим, що може рекомендувати економічна наука, як повинна поступити держава, щоб забезпечити економічну безпеку країни в СОТ; які тенденції економічної безпеки, якщо країни будуть старанно виконувати всі вимоги СОТ, які механізми забезпечення її економічної безпеки.

Аналіз опублікованих надбань. Над цією економічною проблемою працювало багато українських вчених-економістів і фахівців-практиків: А. Сундук, В. Шлемко, І. Білько, Г. Дарнопих, В. Забродський, А. Кальман, Н. Кизим, С. Мочерний, Г. Пастернак-Таранушенко, Б. Розовський, Я. Жаліло та ін.

Вагомий внесок у теорію економічної безпеки внесли російські дослідники: А. Колосов, Л. Абалкін, Б. Мільнер, Е. Олейников, В. Паньков, А. Пороховський, К. Самсонов, В. Сенчагов, С. Степашин, В. Тамбовцев та ін.

Незважаючи на досить глибоку розробку теорії економічної безпеки світова наука ще не виробила єдиного підходу до визначення механізмів забезпечення економічної безпеки країни в системі СОТ.

Постановка проблеми. Метою даної статті є обґрунтування (визначення) міжнародних критеріїв, що характеризують тенденції економічної безпеки країни в системі СОТ.

Виклад основного матеріалу. СОТ — міжнародна економічна організація, яка істотно модернізує економічну, соціальну та правову основи країн-учасниць.

Саме по собі членство в СОТ не дає радикальних економічних переваг суб'єктам економіки. Основні переваги від членства в СОТ — це, по-перше, не дискримінаційний доступ товаровиробників на ринки країн-членів СОТ, по-друге, наповнення внутрішнього ринку якісними іноземними товарами, по-третє, стимулювання іноземних інвестицій у національну економіку.

Вступивши в СОТ, економіки підкоряються на державному рівні правилам даного інституту глобалізації. Справжньою метою

СОТ, що розкриває її транснаціональну, глобалістичну природу, є встановлення міжнародних стандартів поведінки держав, які сприяють спрощенню використання національних ресурсів країн-учасниць СОТ з боку наднаціональних неформальних інститутів (корпоратократій).

З вступом у СОТ у національній економіці розширюються глобалізаційні процеси, в результаті яких країна стикається з новими загрозами економічної безпеки, які вимагають формування відповідних механізмів захисту. Разом з тим країна потрапляє в певне поле міжнародних економіко-політичних стандартів, вміле використання яких може сприяти забезпеченню економічної безпеки країни. Важливо правильно оцінювати можливі ризики участі в СОТ, маючи на увазі небезпеку для національної економіки і штучності деяких правил СОТ.

Якою б досконалою, ефективною організацією не була СОТ, національні інтереси країни повинні превалювати і при членстві в СОТ.

Для того щоб членство в СОТ було ефективним, раціональним, вигідним як у цілому економіці всієї країни, так і економікам галузей і окремим суб'єктам господарювання повинен бути постійний державний моніторинг внутрішніх і особливо зовнішніх загроз економічній безпеці країни, галузям і окремим суб'єктам економіки. Вступ у СОТ повинен відповідати стратегічній меті держави — досягнення економічної безпеки і зростання добробуту країни.

Вважається, що основні принципи СОТ — лібералізація і свобода світової торгівлі сприяють відкритості національних економік і економічному зростанню країни-члена СОТ.

Проте, наприклад, економіки Китаю і НІК сьогодні успішно розвиваються, досягли успіхів у своєму розвитку не стільки завдяки «відкритості економіки», а завдяки ефективним реформ (земельної, промислової, банківської, правової), строгого регулювання торгівлі, розвитку державного підприємництва, державним субсидуванням нових секторів економіки, а також їх захистом від іноземної конкуренції, ефективним управлінням державою інвестиціями в певні сектори економіки, ефективної грошово-кредитної політики, розвитком власної промислової політики, підтримкою НДДКР» [5].

Таким чином, успіхи економічного розвитку цих країн обумовлені не «вільним ринком», а сильною роллю держави.

Свобода у світовій торгівлі — це свобода для ТНК США, ЄС та Японії відкривати для себе нові ринки збуту, використовувати

дешеву робочу силу і дешеву сировину, знижувати податки і зробити менш жорстким екологічне законодавство [1, с. 87].

Д. Рікардо довів, що лібералізація зовнішньої торгівлі веде до економічного зростання [4, с. 112—128]. Проте інститути глобалізації вимагають від держав їх спеціалізації на сільськогосподарських продуктах і сировинних товарах.

Поглиблення глобалізації за допомогою розширення інститутів (СОТ) призводить до розширення зовнішнього середовища, з яким буде взаємодіяти кожна економіка, а це, безумовно, як збільшує можливості реалізації загроз економічній безпеці, так і виникнення нових загроз.

Механізми забезпечення економічної безпеки після вступу в СОТ повинні бути спрямовані на захист інтересів країни від нових загроз, і ці загрози — це саме загрози, які проявляються в результаті розвитку інститутів глобалізації (СОТ), з одного боку, проголошують принципи формування вільного ринку в рамках СОТ, з іншого — вводять якісь правила, директиви, найчастіше в інтересах економічно і/або політично домінуючих держав.

У відповідності з принципами СОТ, виробленими в його статутних документах, необхідно направити діяльність країни в СОТ: по-перше, на забезпечення конституційних прав і свобод громадян, по-друге, на недопущення корупції з боку чиновників у торговельних відносинах з країнами-членами СОТ, по-третє, доведення до рівня розвинених країн величину коефіцієнта Джіні, по-четверте, на зростання добробуту особистості, суспільства, країни, регіонів [2, с. 38].

У якості критеріїв оцінки ефективності участі країни в СОТ можна запропонувати кілька показників, які сприяють міжнародному спів ставленню, державний моніторинг яких, виявить тенденції розвитку країни в системі СОТ.

Індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП) — інтегральний показник, що розраховується Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) щорічно для порівняння та вимірювання рівня життя, грамотності, освіченості й довголіття в різних країнах. Він є стандартним інструментом при загальному порівнянні рівня життя різних країн і регіонів. Чим ближче індекс до 1, тим вище рівень розвитку людського потенціалу. В Україні цей індекс у 2011 році становив 0,729.

Показники нерівності доходів, включаючи Коефіцієнт (індекс) Джіні, децильного, квінтильного, квантильного (квартильного) коефіцієнтів, що відображають диференціацію доходів населення.

Показник створення сприятливих умов ведення бізнесу. Світовий банк і Міжнародна фінансова корпорація (IFC) публікують доповідь «Ведення бізнесу» з рейтингом 183 країн світу за показником створення ними сприятливих умов ведення бізнесу, в якому оцінюються і відслідковуються зміни нормативно-правових актів, що регулюють підприємницьку діяльність протягом всього їх життєвого циклу — від створення і до ліквідації.

Російська Федерація вперше за вісім років спостережень поліпшила свої позиції і зайняла в 2012 році 120 місце серед 183 країн у нинішньому рейтингу. По ступені сприятливості умов для підприємницької діяльності Росія в 2009 році займала 118 місце, в 2010—120, 2011—123 і 2012 році — 120 місце між островами Кабо-Верде (119 місце) і Коста-Ріка (121 місце) [6].

Позиції України в цьому рейтингу мають тенденцію до зниження: 142 місце в 2010 році, 149 — в 2011 і 152 в 2012 році [6].

Перша десятка країн-лідерів з минулого року не змінилася: за Сінгапуром йдуть Гонконг (Китай), Нова Зеландія, Великобританія, США, Данія, Канада, Норвегія, Ірландія і Австралія.

Індекс сприйняття корупції. Зведений індикатор, що розраховується на основі даних, отриманих з 17 експертних джерел, наданих 13 організаціями, включаючи Всесвітній економічний форум (World Economic Forum), Світовий Банк (World Bank), Азіатський банк розвитку (Asian Development Bank), Африканський банк розвитку (African Development Bank), Фонду Бертельсманна (Bertelsmann Foundation), Economist Intelligence Unit, Freedom House, Global Insight, Political Risk Services, World Justice Project, International Institute for Management Development, Political and Economic Risk Consultancy.

Росія в 2011 році за рівнем сприйняття корупції опинилася на 143 місці з 183 можливих з індексом 2,4 бала і поділила це місце з Азербайджаном, Білоруссю, Коморськими островами, Мавританією, Нігерією, Східним Тимором, Того і Угандою. Якщо порівнювати показник Росії 2011 році з даними 2010 року (2,1 бала, 154 місце з 178) можна відзначити невелику позитивну динаміку. Тим не менш, корупція, як і раніше, залишається однією з основних загроз економічній безпеці Росії в системі СОТ. Рейтинг України теж ближче до африканських країн (табл.1).

ІНДЕКС СПРИЙНЯТТЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ І РОСІЇ [7]

	2008		2009		2010		2011	
	Рейтинг	Індекс	Рейтинг	Індекс	Рейтинг	Індекс	Рейтинг	Індекс
Україна	134	2,5	146	2,2	134	2,4	143	2,4
Росія	147	2,1	146	2,2	154	2,1	143	2,4

Індекс недієздатності держав (Failed States Index). Відображає здатність або нездатність влади контролювати цілісність території, а також демографічну, політичну і економічну ситуацію в країні. Аналіз проводиться на підставі 12 критеріїв — так званих індикаторів «недієздатності» держави, які об'єднані в три групи: соціальні, економічні та військово-політичні. Аналізуються здатність п'яти ключових державних інститутів — політичного керівництва, армії, поліції, судової системи і цивільних служб — забезпечити безпеку держави і її громадян.

Росія в 2011 році знаходилася в групі країн з помірним рівнем нестабільності — на 82 місці, поліпшивши свої позиції порівняно з 2010 роком на два пункти (з 79,0 до 77,7). Сусіди Росії за рейтингом — Венесуела (80), Алжир (81), Білорусь (83), Домініканська Республіка (84). Для порівняння, найменш дієздатною державою в світі, на думку укладачів рейтингу, є Сомалі з індексом 113,4. Найстабільнішими і найбільш безпечними для нормального людського життя є країни: Нідерланди, Австралія, Канада, Австрія, Люксембург, Ірландія, Нова Зеландія, Данія, Швейцарія, Швеція, Норвегія, Фінляндія, яка стала найбільш благополучною країною рейтингу (177 місце, індекс — 19,7).

Рейтинг глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index, GCI). Обчислюється з 12 складових конкурентоспроможності: якість інститутів, інфраструктура, макроекономічна стабільність, охорона здоров'я й початкова освіта, вища освіта й професійна підготовка, ефективність ринку товарів і послуг, ефективність ринку праці, розвиненість фінансового ринку, технологічний рівень, розмір внутрішнього ринку, конкурентоспроможність компаній та інноваційний потенціал.

Місце Росії в цьому рейтингу знизилося з 63 в 2010—2011 роках до 66 в 2011—2012 роках. Сусідами Росії в списку виявилися: Латвія 64 місце, В'єтнам — 65, Перу — 67. Колумбія — 68. Рейтинг глобальної конкурентоспроможності 2011—2012 очолила Швейцарія, а замикає Чад (142 місце) [8].

Україна у цьому міжнародному рейтингу займає 82 місце з коефіцієнтом 4,00 і межує з такими країнами, як Тринідад і Тобаго (81/4, 00) і Намібія (83/4,00) [8].

Поряд з перевагами, отриманими від членства в СОТ, даний процес несе в собі потенційні загрози, не оцінка, не попередження яких робить економічну безпеку країни вразливою: корупція чиновників і посадових осіб; перетворення країни на сировинний придаток країн-членів СОТ; банкрутство або поглинання слабких виробництв; поглинання дрібних вітчизняних фінансових інститутів; загрози малому бізнесу; інвестиційна криза; криза в соціальній сфері (зростання безробіття, зниження життєвого рівня, зростання злочинності); продовольча залежність (загрози продовольчої безпеки); криза промислової політики (СОТ визначає промислову політику); посилення ролі та місця ТНК в економіці; загроза масового відтоку капіталів; криза галузей високотехнологічних виробництв і виштовхування їх з міжнародних ринків; імміграційні процеси та ін. [3, с. 28].

Висновки. СОТ — елемент світової системи управління, в якому і Росія, і Україна поки є об'єктом, а не суб'єктом управління. Основне завдання влади і України, і Росії перетворитися в суб'єкта управління СОТ.

Література

1. *Кляйн Наоми.* Доктрина шока. Расцвет капитализма катастроф. — М.: Добрая книга, 2009. — 656 с.

2. *Муталимов В. А.* Воздействие ВТО на экономическую безопасность реального сектора экономики России: оценка позитивных и негативных последствий // Вестник Академии экономической безопасности МВД России. — М., 2011. — № 4. — С. 36—41.

3. *Муталимов В. А.* Тенденции экономической безопасности России в посткризисный период. — М., 2010. — С. 27—32.

4. *Рикардо Д.* О внешней торговле // Начала политической экономии и налогового обложения. Соч., Т. I, пер. М. Н. Смит. — М.: Госполитиздат, 1955. — 360 с.

5. Chang, Ha-Joon (Cambridge University, UK): Kicking Away the Ladder: How the Economic and Intellectual Histories of Capitalism Have Been Written to Re-Justify Neo-Liberal Capitalism. URL: http://www.paecon.net/PAEtexts/Chang_1.htm (дата звернення: 28.06.12)

6. Word Bank. Doing Business 2012. URL: <http://russian.doingbusiness.org/Rankings> (дата звернення: 18.05.12).

7. http://www.transparency.org/research/cpi/cpi_2011 (дата звернення: 19.05.12).

8. <http://gtmarket.ru/news/state/2011/06/20/2980> (дата звернення: 19.05.12).

Стаття надійшла до редакції 05.07.2011